

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CRUZ VILLALÓN
της 12ης Δεκεμβρίου 2013¹

Υπόθεση C-464/12

**ATP Pension Service A/S
κατά
Skatteministeriet**

[αίτηση του Østre Landsret (Δανία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Φόρος προστιθέμενης αξίας — Άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου — Απαλλαγή της διαχείρισεως των αμοιβαίων κεφαλαίων — Έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη» — Επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα — Συνταξιοδοτικά προγράμματα καθορισμένων εισφορών»

1. Η απαλλαγή της διαχείρισεως των αμοιβαίων κεφαλαίων από τον ΦΠΑ κατά το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας² έχει απασχολήσει επανειλημμένως το Δικαστήριο³. Η υπό κρίση υπόθεση παρέχει στο Δικαστήριο την αφορμή να εμπλουτίσει τη νομολογία του σχετικά με τα «αμοιβαία κεφαλαία», ιδίως στο πλαίσιο των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών ταμείων. Περαιτέρω, εγείρει ερωτήματα ως προς το περιεχόμενο της έννοιας της «διαχείρισεως» των αμοιβαίων κεφαλαίων, καθώς και ως προς τη φορολογική απαλλαγή εργασιών οι οποίες αφορούν καταθέσεις, τρεχούμενους λογαριασμούς, πληρωμές, μεταφορές και εμβάσματα, όπως προβλέπεται στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας.

2. Τα ερωτήματα ανακύπτουν σε διαφορά μεταξύ, αφενός, της ATP PensionService A/S (στο εξής: ATP) και, αφετέρου, του δανικού Υπουργείου Οικονομικών (στο εξής: Skatteministeriet), με αντικείμενο την επιβολή φόρου προστιθέμενης αξίας (στο εξής: ΦΠΑ) στις υπηρεσίες που παρέχει η ATP. Η ATP παρέχει υπηρεσίες σε επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Έκτη οδηγία 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — Κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 49, στο εξής: έκτη οδηγία), όπως έχει τροποποιηθεί.

3 — Αποφάσεις της 4ης Μαΐου 2006, C-169/04, Abbey National (Συλλογή 2006, σ. I-4027), της 28ης Ιουνίου 2007, C-363/05, JP Morgan Fleming Claverhouse Investment Trust και The Association of Investment Trust Companies (στο εξής: JP Morgan) (Συλλογή 2007, σ. I-5517), της 19ης Ιουλίου 2012, C-44/11, Deutsche Bank, της 7ης Μαρτίου 2013, C-275/11, Gfbb, και της 7ης Μαρτίου 2013, C-424/11, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (στο εξής: Wheels)· προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, C-26/12, PPG Holdings.

I – Νομικό πλαίσιο

A — Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3. Κατά το άρθρο 2, σημείο 1, της έκτης οδηγίας, στον ΦΠΑ υπόκεινται οι παραδόσεις αγαθών και οι παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται εξ επαχθούς αιτίας στο εσωτερικό της χώρας από υποκείμενο στον φόρο, που ενεργεί υπό την ιδιότητά του αυτή.

4. Το άρθρο 13 της έκτης οδηγίας περιέχει ορισμένες απαλλαγές από τον ΦΠΑ. Δύο εξ αυτών, ήτοι οι προβλεπόμενες στα σημεία 3 και 6, έχουν σημασία για την υπό κρίση υπόθεση. Τα σημεία αυτά προβλέπουν τα ακόλουθα:

«Με την επιφύλαξη άλλων κοινοτικών διατάξεων, τα κράτη μέλη απαλλάσσουν, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζουν, ώστε να εξασφαλίζεται η ορθή και απλή εφαρμογή των προβλεπομένων κατωτέρω απαλλαγών και να αποτρέπεται ενδεχόμενη φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και κατάχρηση: [...]

δ) τις ακόλουθες πράξεις: [...]

3. τις εργασίες, περιλαμβανομένων και των διαπραγματεύσεων, οι οποίες αφορούν καταθέσεις, τρεχούμενους λογαριασμούς, πληρωμές, μεταφορές και εμβάσματα, απαιτήσεις, επιταγές και λοιπά αξιόγραφα, εξαιρέσει της εισπράξεως απαιτήσεων·

6. τη διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη».

5. Λαμβανομένου υπόψη του χρόνου κατά τον οποίο έλαβαν χώρα τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση διαφοράς, εφαρμόζεται η έκτη οδηγία. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι οι προεκτεθείσες διατάξεις επαναλαμβάνονται στα άρθρα 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και 135, παράγραφος 1, στοιχεία δ' και ζ', της οδηγίας 2006/112/EK⁴ χωρίς οποιαδήποτε αλλαγή η οποία να επηρεάζει την προκειμένη διαδικασία.

B — Το εθνικό δίκαιο

6. Οι οικείες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης μεταφέρθηκαν στη δανική έννομη τάξη με το άρθρο 13, παράγραφος 1, σημείο 11, στοιχεία c και f, του δανικού νόμου για τον ΦΠΑ (στο εξής: momsløven). Η σχετική παράγραφος έχει ως εξής:

«Απαλλάσσονται από τον φόρο οι ακόλουθες παραδόσεις αγαθών και υπηρεσιών:

11. Οι ακόλουθες χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες:

(c) εργασίες, περιλαμβανομένων και των διαπραγματεύσεων, οι οποίες αφορούν καταθέσεις, τρεχούμενους λογαριασμούς, πληρωμές, μεταφορές και εμβάσματα, απαιτήσεις, επιταγές και λοιπά αξιόγραφα, εξαιρέσει της εισπράξεως απαιτήσεων·

(f) η διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων».

4 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ L 347, σ. 1), όπως έχει τροποποιηθεί.

7. Κατά την επισήμανση του αιτούντος δικαστηρίου, πλείστοι εξ αυτών των όρων έχουν ερμηνευθεί μέσω κυβερνητικών εγκυκλίων (στο εξής: *juridiske vejledning*)⁵.

II – Πραγματικά περιστατικά και κύρια δίκη

8. Η ATP παρέχει υπηρεσίες σε συνταξιοδοτικά ταμεία. Ο σημαντικότερος πελάτης της ATP, το PensionDanmark, είναι επαγγελματικό συνταξιοδοτικό ταμείο το οποίο διαχειρίζεται συνταξιοδοτικά προγράμματα δυνάμει συλλογικών και επιχειρησιακών συμβάσεων.

9. Τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο του δανικού συνταξιοδοτικού συστήματος. Το εν λόγω σύστημα στηρίζεται σε τρεις πυλώνες: πρώτον, στις εθνικές συντάξεις οι οποίες χρηματοδοτούνται από φορολογικούς πόρους, δεύτερον, στα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα και, τρίτον, στα ατομικά συνταξιοδοτικά προγράμματα⁶.

10. Τα δανικά επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα, τα οποία, λόγω των δραστηριοτήτων της ATP, βρίσκονται στο επίκεντρο της υπό κρίση υπόθεσης, αποτελούν κατά κανόνα προγράμματα «καθορισμένων εισφορών», που παρέχονται στο πλαίσιο σχέσεως εργασίας. Οι εργοδότες καταβάλλουν καθορισμένη εισφορά στον φορέα που διαχειρίζεται το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα (συνήθως σε κάποιο συνταξιοδοτικό ταμείο) για κάθε εργαζόμενο τους⁷, ο οποίος δύναται να καταβάλλει συμπληρωματικές εισφορές εξ ιδίων πόρων⁸. Σύμφωνα με τις διατάξεις του δανικού δικαίου για τη φορολογία εισοδήματος, οι συνταξιοδοτικές εισφορές που καταβάλλονται σε τέτοιου είδους προγράμματα εκπίπτουν, μέχρις ορισμένου ποσού, της φορολογίας εισοδήματος. Το ύψος της καταβαλλόμενης συντάξεως εξαρτάται, αφενός, από το χρηματικό ποσό που έχει καταβληθεί στο πρόγραμμα και, αφετέρου, από την απόδοση της εκ μέρους του συνταξιοδοτικού ταμείου πραγματοποιηθείσας επενδύσεως (κατόπιν αφαιρέσεως των εξόδων). Κατά κανόνα, συμπληρωθέντος του συντάξιμου χρόνου του δικαιούχου, η σύνταξη καταβάλλεται, συνδυαστικώς, υπό τρεις τύπους (φορολογητέων) χρηματικών καταβολών: ως ισόβια πρόσοδος, ως καταβολή δόσεων για ορισμένο χρονικό διάστημα και ως καταβολή κατ' αποκοπή ποσού. Οι λεπτομέρειες του επαγγελματικού συνταξιοδοτικού προγράμματος καθορίζονται δυνάμει συλλογικής συμβάσεως μεταξύ των εργοδοτικών οργανώσεων και των συνδικαλιστικών σωματείων που εκπροσωπούν μεμονωμένους εργοδότες και εργαζομένους⁹.

11. Η ATP, καίτοι δεν εμπλέκεται στην επενδυτική τοποθέτηση των συνταξιοδοτικών εισφορών (τα συνταξιοδοτικά ταμεία αναλαμβάνουν τα ίδια το έργο αυτό), παρέχει εντούτοις στα συνταξιοδοτικά ταμεία υπηρεσίες τριών τύπων. Κατ' αρχάς, η ATP παρέχει υπηρεσίες τεχνικής υποστηρίξεως και ανάπτυξης του συστήματος, ήτοι αναλαμβάνει την ανάπτυξη και τη συντήρηση της πλατφόρμας παροχής υπηρεσιών. Δεύτερον, η ATP αναλαμβάνει καθήκοντα διαχειριστικής φύσεως, όπως την παροχή πληροφοριών και συμβουλών σε σχέση με τα συνταξιοδοτικά προγράμματα τόσο προς τους εργοδότες όσο και προς τους εργαζομένους. Τρίτον, η ATP παρέχει υπηρεσίες που αφορούν την καταβολή των συνταξιοδοτικών εισφορών και την πληρωμή των συντάξεων.

5 — Η απαλλαγή από τον ΦΠΑ για εργασίες που αφορούν καταθέσεις ή τρεχούμενους λογαριασμούς ερμηνεύονται στην εγκύκλιο D.A.5.11.6. Τα ειδικά αμοιβαία κεφάλαια περιγράφονται στην εγκύκλιο D.A.5.11.9.2. Η διαχείριση των ειδικών αμοιβαίων κεφαλαίων αποτελεί το αντικείμενο της εγκυκλίου D.A.5.11.9.3.

6 — Για μια επισκόπηση των κοινών συνταξιοδοτικών προγραμμάτων βλ. ΟΟΣΑ, *Pensions at a Glance*, 2005, όπως επικαιροποιήθηκε στο ΟΟΣΑ, *Pensions at a Glance*, 2011.

7 — Πρόσωπα που δεν έχουν συνταξιοδοτικές παροχές δυνάμει της σχέσεως εργασίας τους, περιλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων, των εργοδοτών και των μελών διοικητικού συμβουλίου, μπορούν επίσης να επιλέξουν να καταβάλλουν εισφορές για τη λήψη επαγγελματικής συντάξεως, υπό την προϋπόθεση ότι έχει συμφωνηθεί η εφαρμογή τέτοιου προγράμματος για τους εργαζομένους της επιχείρησεως.

8 — Όπως επισημάνθηκε από την ATP κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι συγκεκριμένες εισφορές, στην πράξη, αποτελούν μακράν το μικρότερο τμήμα των κεφαλαίων αυτών.

9 — Σε μεγάλο βαθμό και τα ατομικά συνταξιοδοτικά προγράμματα έχουν παρόμοια μορφή, με τη διαφορά ότι συμβάλλονται οι ίδιοι οι δικαιούχοι, οι οποίοι αναλαμβάνουν και τα έξοδα του προγράμματος.

12. Οι ως άνω υπηρεσίες μπορούν να περιγραφούν, σε αδρές γραμμές, ως εξής. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα, ο εργοδότης καταβάλλει τις συνταξιοδοτικές εισφορές που οφείλει, σύμφωνα με το επαγγελματικό συνταξιοδοτικό πρόγραμμα, για όλους τους εργαζόμενους του, ως ενιαίο άθροισμα στον τραπεζικό λογαριασμό του συνταξιοδοτικού ταμείου. Η ATP ανοίγει χωριστούς λογαριασμούς για έκαστο δικαιούχο συντάξεως¹⁰, βάσει των πληροφοριών που λαμβάνει από τον εργοδότη. Στη συνέχεια κατανέμει το καταβληθέν από τον εργοδότη συνολικό ποσό σε αυτούς τους λογαριασμούς σύμφωνα με τα όσα προβλέπει η οικεία συλλογική ή η επιχειρησιακή σύμβαση. Κάθε δικαιούχος συντάξεως αποκτά πρόσβαση, μέσω διαδικτύου, στον λογαριασμό του, ο δε λογαριασμός ενημερώνεται τακτικώς από την ATP. Κατά τον χρόνο στον οποίο οι πληρωμές συντάξεων καθίστανται απαιτητές, η ATP ενεργοποιεί την εκταμίευση των σχετικών χρηματικών ποσών, παραγγέλλοντας στο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα να καταβάλει το οφειλόμενο ποσό στον δικαιούχο της συντάξεως.

13. Έως τις 30 Ιουνίου 2002 η ATP χρέωνε ΦΠΑ για τις υπηρεσίες της. Ωστόσο, κατόπιν της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση SDC¹¹, η ATP μετέβαλε τη θέση της και υποστήριξε ότι οι υπηρεσίες της, οι οποίες αφορούν καταβολές συνταξιοδοτικών εισφορών και πληρωμές χρηματικών ποσών εκ μέρους των σχετικών συνταξιοδοτικών προγραμμάτων, θα πρέπει να απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ δυνάμει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας. Στις 26 Ιουνίου 2002 κοινοποίησε την ανωτέρω θέση της στη δανική φορολογική αρχή (στο εξής: SKAT). Το SKAT αποφάνθηκε ότι οι υπηρεσίες της ATP που συνδέονται με πληρωμές συντάξεων όντως απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ, ωστόσο έκρινε ότι η απαλλαγή δεν έχει εφαρμογή στις περισσότερες από τις υπηρεσίες που σχετίζονται με εισερχόμενες πληρωμές, δηλαδή: με την καταχώριση των στοιχείων των εργοδοτών που οφείλουν να καταβάλλουν συνταξιοδοτικές εισφορές, το άνοιγμα των χωριστών λογαριασμών, την παροχή διευκολύνσεων κατά την καταβολή συνταξιοδοτικών εισφορών από τους εργοδότες, προκειμένου το σύνολο των συνταξιοδοτικών εισφορών να κατατίθεται στον λογαριασμό του συνταξιοδοτικού ταμείου μέσω διαδικτυακής υπηρεσίας ή μέσω κάρτας πληρωμών, την παραλαβή και καταχώριση αναφορών από τους εργοδότες περί κατανομής του συνολικώς καταβληθέντος ποσού σε έκαστο των εργαζομένων, την πίστωση συνταξιοδοτικών εισφορών σε ατομικούς λογαριασμούς και την ενημέρωση των λογαριασμών, την καταγραφή ελλειπουσών πληρωμών, την ενημέρωση των δικαιούχων συντάξεως αναφορικά με τις καταβληθείσες συνταξιοδοτικές εισφορές και την αποστολή αποσπασμάτων λογαριασμών. Με διάταξη της 13ης Μαΐου 2009, το Εθνικό Φορολογικό Συμβούλιο (στο εξής: Landskaskatteretten), το οποίο αποτελεί την ανώτατη δανική διοικητική φορολογική αρχή, επιβεβαίωσε την ως άνω απόφαση.

14. Η ATP προσέβαλε την απόφαση ενώπιον του Hillerød Court (στο εξής: Retten i Hillerød), το οποίο στη συνέχεια παρέπεμψε την υπόθεση, ως μείζονος ενδιαφέροντος, στο Østre Landsret. Η ATP υποστήριξε ότι οι υπηρεσίες που κρίθηκε ότι υπόκεινται σε ΦΠΑ απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ καθόσον συνιστούν «διαχείριση αμοιβαίων κεφαλαίων» κατά το άρθρο 13, παράγραφος 1, σημείο 11, στοιχείο f, του momsløven, που μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας ΦΠΑ και/ή «εργασίες [...] οι οποίες αφορούν καταθέσεις, τρεχούμενους λογαριασμούς, πληρωμές ή μεταφορές χρημάτων [...]» κατά το άρθρο 13, παράγραφος 1, σημείο 11, στοιχείο c, του momsløven, που μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας ΦΠΑ. Το Skatteministeriet αντέκρουσε τον ισχυρισμό ότι οι υπηρεσίες της ATP απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ.

10 — Πρόκειται για συνταξιοδοτικούς λογαριασμούς, και όχι για ατομικούς τραπεζικούς λογαριασμούς κατά τη συνήθη έννοια.

11 — Απόφαση της 5ης Ιουνίου 1997, C-2/95, SDC (Συλλογή 1997, σ. I-3017).

III – Προδικαστικά ερωτήματα και διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

15. Κατόπιν διαβουλεύσεως με τους διαδίκους της κύριας δίκης και διασκέψεως, το Østre Landsret αποφάσισε, με διάταξη της 8ης Οκτωβρίου 2012, να υποβάλει ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1. Έχει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας ΦΠΑ 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών – Κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση, την έννοια ότι ο όρος “αμοιβαί[α] κεφ[άλαια], όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη” περιλαμβάνει ιδρύματα συνταξιοδοτικών παροχών, όπως τα επίμαχα, με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά, όταν το κράτος μέλος αναγνωρίζει τους μνημονευόμενους στο τμήμα 2 της διατάξεως περί παραπομπής οργανισμούς ως οργανισμούς επενδύσεων:
- α) η απόδοση για τον μισθωτό (τον δικαιούχο συντάξεως) εξαρτάται από το προϊόν των επενδύσεων του ιδρύματος συνταξιοδοτικών παροχών,
 - β) ο εργοδότης δεν οφείλει να προβαίνει σε συμπληρωματική καταβολή εισφορών για να εξασφαλίζεται ορισμένη απόδοση για τον μισθωτό,
 - γ) το ίδρυμα συνταξιοδοτικών παροχών επενδύει συλλογικώς τους αποταμιευθέντες πόρους με βάση την αρχή της κατανομής των κινδύνων,
 - δ) το σημαντικότερο μέρος των εισφορών που καταβάλλονται στο ίδρυμα συνταξιοδοτικών παροχών στηρίζεται σε συλλογικές συμβάσεις μεταξύ οργανώσεων των κοινωνικών εταίρων, που εκπροσωπούν τους επί μέρους μισθωτούς και εργοδότες, και όχι στην ατομική απόφαση του συγκεκριμένου μισθωτού,
 - ε) κάθε μισθωτός μπορεί να αποφασίζει ατομικώς να καταβάλλει επιπλέον εισφορές στο ίδρυμα συνταξιοδοτικών παροχών,
 - στ) αυτοαπασχολούμενοι, εργοδότες και διευθυντικά στελέχη μπορούν να επιλέγουν να καταβάλλουν συνταξιοδοτικές εισφορές στο ίδρυμα συνταξιοδοτικών παροχών,
 - ζ) ένα εκ των προτέρων μέρος της συμφωνηθείσας συλλογικώς αποταμιεύσεως για τους μισθωτούς χρησιμοποιείται για ισόβια πρόσοδο,
 - η) οι δικαιούχοι συντάξεως καλύπτουν τα έξοδα του ιδρύματος συνταξιοδοτικών παροχών,
 - θ) οι καταβολές εισφορών στο ίδρυμα συνταξιοδοτικών παροχών παρέχουν δικαίωμα εκπτώσεως εντός ορισμένων ποσοτικών ορίων σύμφωνα με τις εθνικές διατάξεις περί φόρου εισοδήματος,
 - ι) οι καταβολές εισφορών σε ατομικό συνταξιοδοτικό σύστημα, περιλαμβανομένου ενός συνταξιοδοτικού συστήματος που έχει δημιουργηθεί εντός ιδρύματος συνταξιοδοτικών παροχών, όπου τα ποσά μπορούν να τοποθετούνται σε οργανισμό επενδύσεων, παρέχουν δικαίωμα εκπτώσεως σύμφωνα με τις εθνικές διατάξεις περί φόρου εισοδήματος στην ίδια έκταση όπως στο στοιχείο θ',
 - ια) το δικαίωμα εκπτώσεως για τις καταβολές εισφορών του στοιχείου θ' αντιστοιχούν στη φορολόγηση της πληρωμής συντάξεων, και
 - ιβ) τα αποταμιευθέντα ποσά πρέπει κατ' αρχήν να εκταμιεύονται, όταν ο ενδιαφερόμενος έχει φθάσει στην ηλικία συνταξιοδοτήσεως;

2. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, έχει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας την έννοια ότι ο όρος "διαχείριση" περιλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών όπως των επίμαχων (βλ. το τμήμα 1.2 της διατάξεως περί παραπομπής);
 3. Πρέπει μια παροχή υπηρεσιών όπως των επίμαχων που αφορούν πληρωμή συντάξεων (βλ. το τμήμα 1.2 της διατάξεως περί παραπομπής) να θεωρηθεί, σύμφωνα με το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας, ως μία και μόνον υπηρεσία ή ως περισσότερες χωριστές υπηρεσίες, που πρέπει να αξιολογούνται αυτοτελώς;
 4. Έχει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας την έννοια ότι η προβλεπόμενη με αυτή τη διάταξη απαλλαγή από τον ΦΠΑ για εργασίες που αφορούν πληρωμές ή μεταφορές και εμβάσματα περιλαμβάνει υπηρεσίες όπως τις επίμαχες, οι οποίες αφορούν πληρωμές συντάξεων (βλ. το τμήμα 1.2 της διατάξεως περί παραπομπής);
 5. Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο τέταρτο ερώτημα, έχει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας την έννοια ότι η προβλεπόμενη με αυτή τη διάταξη απαλλαγή από τον ΦΠΑ για εργασίες που αφορούν καταθέσεις ή τρεχούμενους λογαριασμούς περιλαμβάνει υπηρεσίες όπως τις επίμαχες, οι οποίες αφορούν πληρωμές συντάξεων (βλ. το τμήμα 1.2 της διατάξεως περί παραπομπής);»
16. Η ATP, το Βασίλειο της Δανίας και η Επιτροπή υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις.
17. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 2ας Οκτωβρίου 2013, τα τρία ως άνω μέρη καθώς και το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας ανέπτυξαν προφορικές παρατηρήσεις.

IV – Ανάλυση

A — Εισαγωγικές παρατηρήσεις

18. Τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν από το αιτούν δικαστήριο καλύπτουν τρία χωριστά ζητήματα: το περιεχόμενο του όρου «αμοιβαί[α] κεφ[άλαια], όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη» στο πλαίσιο των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών προγραμμάτων (πρώτο ερώτημα), την έννοια της «διαχειρίσεως» τέτοιου είδους προγραμμάτων (δεύτερο ερώτημα) και την εφαρμογή του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας, σε υπηρεσίες όπως αυτές που παρέχει η ATP (τρίτο έως πέμπτο ερώτημα).
19. Η νομολογία του Δικαστηρίου επί των τριών ανωτέρω ζητημάτων είναι ήδη ιδιαίτερος εκτενής¹². Υπό το πρίσμα αυτής της νομολογίας εκτιμώ ότι το Δικαστήριο διαθέτει επαρκή στοιχεία προκειμένου να αποφανθεί επί του δεύτερου και του τρίτου ζητήματος. Κατά συνέπεια, θα επικεντρώσω την ανάλυσή μου στο πρώτο ζήτημα, ήτοι στην έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη», δηλαδή στο ερώτημα εάν (και πότε) επαγγελματικό

12 — Επί των δύο πρώτων ζητημάτων βλ. νομολογία που παρατίθεται στην υποσημείωση τρία. Επί του τρίτου ζητήματος βλ. προαναφερθείσα απόφαση SDC, απόφαση της 26ης Ιουνίου 2003, C-305/01, MGK-Kraftfahrzeuge-Factoring (Συλλογή 2003, σ. I-6729), διάταξη της 14ης Μαΐου 2008, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-231/07 και C-232/07, Tiercé Ladbroke και Derby, καθώς και αποφάσεις της 22ας Οκτωβρίου 2009, C-242/08, Swiss Re Germany Holding (Συλλογή 2009, σ. I-10099), της 28ης Οκτωβρίου 2010, C-175/09, AXA UK (Συλλογή 2010, σ. I-10701), και της 28ης Ιουλίου 2011, C-350/10, Nordea Pankki Suomi (Συλλογή 2011, σ. I-7359)· βλ. και προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση C-461/12, Granton Advertising (η οποία εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου). Έχω αναλύσει το δεύτερο ζήτημα με τις προτάσεις μου στην προαναφερθείσα υπόθεση GfBk.

συνταξιοδοτικό ταμείο, όπως αυτό στο οποίο παρέχει τις υπηρεσίες της η ATP, πρέπει να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στην κατηγορία των αμοιβαίων κεφαλαίων. Το ίδιο ερώτημα ετέθη προσφάτως δύο φορές, στις υποθέσεις *Wheels* και *PPG Holdings*¹³, ωστόσο αμφότερες οι ανωτέρω υποθέσεις διαφοροποιούνται ουσιωδώς από την προκειμένη.

20. Το ζήτημα εμπίπτει στο ιδιαίτερος πολύπλοκο και αμφιλεγόμενο πεδίο της επιβολής ΦΠΑ σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (περιλαμβανομένων των συνταξιοδοτικών υπηρεσιών). Οι υπηρεσίες αυτές έχουν διευρυνθεί και μετεξελιχθεί σε μεγάλο βαθμό¹⁴, γεγονός το οποίο δεν αντανακλάται στην ισχύουσα οδηγία για τον ΦΠΑ, και ιδίως στις εξαιρέσεις που αφορούν τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Αποτέλεσμα αυτού είναι η δημιουργία ανασφάλειας δικαίου σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον συγκεκριμένο τομέα, αλλά και αποκλίσεις μεταξύ των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των επίμαχων απαλλαγών¹⁵.

21. Η Επιτροπή πρότεινε την έκδοση οδηγίας που θα τροποποιεί την οδηγία 2006/112 ως προς τη μεταχείριση των ασφαλιστικών και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών¹⁶ και τη θέσπιση κανονισμού ο οποίος θα προβλέπει εκτελεστικά μέτρα αναφορικά με τη μεταχείριση των ασφαλιστικών και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ορίζοντας το πεδίο εφαρμογής των απαλλασσομένων υπηρεσιών¹⁷. Αμφότερες οι προτάσεις αποτέλεσαν αντικείμενο εκτεταμένων προπαρασκευαστικών εργασιών¹⁸, στη διάρκεια των οποίων συζητήθηκαν, μεταξύ άλλων, και τα ζητήματα των συνταξιοδοτικών ταμείων και της αντιμετώπισής τους από απόψεως ΦΠΑ¹⁹. Ωστόσο, δεν επτεύχθη συμφωνία για να προχωρήσει η μεταρρύθμιση²⁰. Περαιτέρω, βάσει των προφορικών παρατηρήσεων της Επιτροπής κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν θα πρέπει να αναμένεται σχετική συμφωνία στο άμεσο μέλλον. Ανεξαρτήτως της επικρατούσας καταστάσεως σε σχέση με μια ενδεχόμενη αλλαγή του εφαρμοστέου δικαίου, το Δικαστήριο οφείλει να αποφανθεί επί της υπό κρίση υποθέσεως βάσει του ισχύοντος δικαίου κατά τον χρόνο που έλαβαν χώρα τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά.

22. Θα ξεκινήσω την ανάλυσή μου με μια επισκόπηση των επιχειρημάτων των μετεχόντων στη διαδικασία. Εν συνεχεία, θα καταγράψω πώς έχει ερμηνευθεί από τη νομολογία μέχρι και σήμερα ο όρος «αμοιβαί[α] κεφαλ[αία]», όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη». Τέλος, θα αναλύσω τις συνέπειες της νομολογίας αυτής επί των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών ταμείων.

13 — Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston.

14 — Η Επιτροπή εκτιμά ότι υπάρχουν, αυτή τη στιγμή, περισσότερα από 5 000 ασφαλιστικά και χρηματοπιστωτικά προϊόντα στην αγορά. Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, Εναρμόνιση των φόρων κύκλου εργασιών, 5η Μαρτίου 2008, TAXUD/2414/08, σ. 3.

15 — Η διαφορετική αντιμετώπιση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, από απόψεως ΦΠΑ, καθίσταται πρόδηλη στην αναφορά που συνέταξε η PricewaterhouseCoopers για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: *Study to Increase the Understanding of the Economic Effects of the VAT Exemption for Financial and Insurance Services*, 2 Νοεμβρίου 2006. Για μια επισκόπηση της εφαρμογής των απαλλαγών στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών, βλ. παράρτημα του IBFD, *VAT Survey Financial Services*, 2006. Βλ. επίσης σχόλιο του J. Wessels, *Highlights & Insights on European Taxation*, 2012, αριθ. 4, σ. 62.

16 — COM(2007) 747 τελικό/2 της 20ής Φεβρουαρίου 2008.

17 — COM(2007) 746 τελικό/2 της 20ής Φεβρουαρίου 2008.

18 — Βλ. Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, ανωτέρω υποσημείωση 14.

19 — Βλ. έγγραφο της Προεδρίας, *Προτάσεις για την υιοθέτηση οδηγίας και κανονισμού του Συμβουλίου περί του ΦΠΑ σε ασφαλιστικές και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες*, αριθ. εγγράφου 13577/10 FISC 92 της 16ης Σεπτεμβρίου 2010, σ. 20. Η ATP επικαλέστηκε το συγκεκριμένο έγγραφο προς επίρρωση του ισχυρισμού της ότι τα ιδρύματα συνταξιοδοτικών παροχών έχει κριθεί ότι καλύπτονται από τον όρο ειδικό αμοιβαίο κεφάλαιο.

20 — Εκ των δημοσιευθέντων εγγράφων καθίσταται προφανές ότι εξακολουθεί να υφίσταται διάσταση απόψεων επί του ζητήματος της αντιμετώπισης των συνταξιοδοτικών ταμείων. Σημείωμα της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου, *Proposals for a Council Directive and Regulation as regards the VAT treatment of insurance and financial services*, αριθ. εγγράφου 18650/11 FISC της 14ης Δεκεμβρίου 2011, σ. 5. Η αναγκαιότητα ολοκληρώσεως της μεταρρυθμίσεως τονίζεται από τους J. Dahm και R. Hamacher, *Vermögensverwaltung und Umsatzsteuer*, UR 2012, 817.

B — Παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου

23. Η Δανία υποστηρίζει ότι η ερμηνεία της έννοιας των «αμοιβαίων κεφαλαίων» κατά το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών και συνεπώς τα τελευταία δύνανται να εξαιρέσουν από τον ορισμό συνταξιοδοτικά ταμεία με χαρακτηριστικά όπως αυτά που περιγράφονται από το αιτούν δικαστήριο.

24. Η Δανία θεωρεί ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να διευκολύνουν τις επενδύσεις σε αμοιβαία κεφάλαια και να σέβονται την αρχή της ουδετερότητας ως προς τον ΦΠΑ που επιβάλλεται σε κεφάλαια τα οποία βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού προς τα αμοιβαία κεφάλαια. Κατά την άποψη της Δανίας, τα επίμαχα στην υπό κρίση υπόθεση ταμεία διαφέρουν επαρκώς από τα αμοιβαία κεφάλαια, ώστε να δικαιολογείται διαφορετική μεταχείρισή τους: οι εισφορές καταβάλλονται από τον εργοδότη, σκοπός των ταμείων είναι η χορήγηση συντάξεως και όχι η αποταμίευση χρημάτων, παρέχουν επιπροσθέτως και ασφαλιστικές υπηρεσίες όπως η ασφάλιση ζωής και ανικανότητας προς εργασία²¹, οι καταβληθείσες εισφορές δεν κληρονομούνται (ή κληρονομούνται εν μέρει μόνον) από τους κληρονόμους του δικαιούχου σε περίπτωση θανάτου του, και, κατά κανόνα, οι εισφορές εκπίπτουν της φορολογίας εισοδήματος. Η Δανία διατείνεται ότι ο καταβάλλων συνταξιοδοτικές εισφορές εργοδότης δεν προβαίνει σε επένδυση, αλλά καταβάλλει τα ποσά αυτά λόγω της σχετικής υποχρέωσης που υπέχει από τη συλλογική σύμβαση με την οποία τέθηκε σε λειτουργία το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα.

25. Η ATP φρονεί ότι τα συνταξιοδοτικά ταμεία τα οποία συγκεντρώνουν τα χαρακτηριστικά που περιγράφονται από το αιτούν δικαστήριο εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας και, συνεπώς, απαλλάσσονται του ΦΠΑ. Η ATP εκτιμά επίσης ότι, καίτοι τα κράτη μέλη έχουν, μέχρι κάποιου βαθμού, διακριτική ευχέρεια ως προς τον ορισμό των «αμοιβαίων κεφαλαίων», οφείλουν εντούτοις να σέβονται τους σκοπούς της απαλλαγής και να τηρούν την αρχή της φορολογικής ουδετερότητας. Εν προκειμένω, σκοπός της απαλλαγής από τον ΦΠΑ είναι η παροχή σε μεμονωμένα άτομα της δυνατότητας να επενδύουν συλλογικώς τις αποταμιεύσεις τους, προκειμένου να διαχέεται ο κίνδυνος, χωρίς να επιβαρύνονται με ΦΠΑ. Κατά την ATP, αυτούς ακριβώς τους σκοπούς επιδιώκουν και τα επίμαχα εν προκειμένω συνταξιοδοτικά προγράμματα. Το γεγονός και μόνον ότι τα συνταξιοδοτικά προγράμματα έχουν ως ειδικό σκοπό τη χρηματοδότηση συντάξεων δεν αρκεί για να δικαιολογήσει διαφορετική αντιμετώπισή τους.

26. Η ATP εκλαμβάνει την αρχή της ουδετερότητας ως υποστηρικτικό της θέσης της στοιχείο, καθόσον εκτιμά ότι τα λοιπά αμοιβαία κεφάλαια βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού προς τα συνταξιοδοτικά ταμεία. Αν οι συνταξιοδοτικές εισφορές, οι οποίες παρακρατούνται από τη μισθοδοσία του εργαζομένου, δεν καταβάλλονταν στο συνταξιοδοτικό ταμείο, ο εργαζόμενος θα έπρεπε να αποταμιεύσει τα σχετικά ποσά με άλλον τρόπο. Καθίσταται πρόδηλο ότι υφίσταται σχέση ανταγωνισμού ιδίως με τις συμπληρωματικές συνταξιοδοτικές εισφορές ή με τις εισφορές των ατόμων που δεν καλύπτονταν αρχικώς από τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα. Κατά την άποψη της ATP, δεν είναι κρίσιμο το γεγονός ότι μέρος της συνταξιοδοτικής παροχής καταβάλλεται ως ισόβια πρόσοδος²², καθόσον η ισόβια πρόσοδος δύναται απλώς να αγοραστεί έναντι εφάπαξ καταβαλλόμενου ποσού. Ομοίως, κατά την ATP, είναι άνευ σημασίας τόσο το ότι οι συνταξιοδοτικές εισφορές εκπίπτουν της φορολόγησης όσο και το ότι τα συνταξιοδοτικά ταμεία εμπεριέχουν συνήθως το στοιχείο παροχής ασφαλιστικών υπηρεσιών. Επιπλέον, η ATP ισχυρίζεται ότι δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία συστήνονται δυνάμει συλλογικών συμβάσεων, καθόσον κατά τη λήψη των σχετικών αποφάσεων οι εργαζόμενοι εκπροσωπούνται από τα συνδικαλιστικά σωματεία τους.

21 — Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Δανία δήλωσε ότι αντιμετωπίζει ταμεία όπως το επίμαχο εν προκειμένω ως ασφαλιστικές εταιρίες.

22 — Το Skatteministeriet θεώρησε ότι το συγκεκριμένο στοιχείο διαφοροποιεί σημαντικά τα συνταξιοδοτικά ταμεία από τα αμοιβαία κεφάλαια.

27. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η ATP επισήμανε ότι τα επίμαχα εν προκειμένω συνταξιοδοτικά ταμεία διαφέρουν ουσιωδώς από εκείνα που αφορούσαν οι προαναφερθείσες υποθέσεις *Wheels* και *PPG Holdings*. Οι υποθέσεις αυτές σχετίζονταν με προγράμματα καθορισμένων παροχών, όπου ο εργοδότης, καταβάλλοντας τη σύνταξη, εκπλήρωνε νόμιμη υποχρέωσή του. Η δυνατότητα συμμετοχής στο πρόγραμμα επιφυλασσόταν αποκλειστικά στους εργαζομένους. Αντιθέτως, η υπό κρίση υπόθεση αφορά πρόγραμμα καθορισμένων εισφορών, όπου οι δικαιούχοι και επενδυτές φέρουν τον κίνδυνο εκ της επενδύσεως. Ο εργοδότης υποχρεούται απλώς στην καταβολή των εισφορών. Το ευρύτερο κοινό, δηλαδή οποιοσδήποτε συνδέεται με την αγορά εργασίας, δικαιούται να συμμετέχει στα συνταξιοδοτικά προγράμματα.

28. Το Ηνωμένο Βασίλειο υποστήριξε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι τα συνταξιοδοτικά προγράμματα καθορισμένων εισφορών, όπως αυτά που περιγράφονται από το αιτούν δικαστήριο, δεν ομοιάζουν επαρκώς με αμοιβαία κεφάλαια ώστε να βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού με τα τελευταία, οπότε δεν μπορούν και να τύχουν της προκειμένης απαλλαγής από τον ΦΠΑ για πέντε λόγους: τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία δεν πωλούνται ελεύθερα, δεν παρέχουν οποιοδήποτε δικαίωμα επί των επενδυμένων κεφαλαίων πριν ο δικαιούχος συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδότησης, ενώ το σχετικό δικαίωμα αποσβέννυται σε περίπτωση θανάτου του δικαιούχου, συστήνονται δυνάμει συλλογικών συμβάσεων και οι εισφορές σε αυτά καταβάλλονται από τον εργοδότη οπότε μάλλον δεν συντρέχει περίπτωση επενδύσεως εκ μέρους του εργαζομένου, δικαίωμα συμμετοχής σε αυτά αποκτούν μόνον οι εργαζόμενοι, και όχι το ευρύ κοινό και, τέλος, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 85/611/ΕΟΚ του Συμβουλίου (στο εξής: οδηγία ΟΣΕΚΑ)²³.

29. Η Επιτροπή αντέτεινε ότι τα επίμαχα συνταξιοδοτικά προγράμματα καλύπτονται από την έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων». Διέκρινε επίσης μεταξύ των προγραμμάτων καθορισμένων εισφορών και των προγραμμάτων καθορισμένων παροχών, υποστηρίζοντας ότι, στην περίπτωση των πρώτων, οι εργαζόμενοι αποκομίζουν όφελος από την επένδυσή τους και βρίσκονται, ως εκ τούτου, σε παρόμοια θέση με μικρούς επενδυτές αμοιβαίων κεφαλαίων²⁴.

Γ — Η νομολογία σχετικά με τα «αμοιβαί[α] κεφ[άλαια], όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη»

30. Η νομολογία σχετικά με το άρθρο 13 της έκτης οδηγίας, περιλαμβάνει, αφενός, χρήσιμες γενικές κατευθύνσεις ως προς την ερμηνεία των απαλλαγών και, αφετέρου, σημαντικές παρατηρήσεις σε σχέση με την ερμηνεία του όρου «αμοιβαί[α] κεφ[άλαια], όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη». Θα αναλύσω διαδοχικώς τα δύο ζητήματα και έπειτα θα εκθέσω τις προσωπικές μου παρατηρήσεις επί της προσεγγίσεως που ακολουθεί το Δικαστήριο κατά την ανάλυση του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας.

23 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με ορισμένους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (ΟΣΕΚΑ) (ΕΕ L 375, σ. 3), όπως έχει τροποποιηθεί. Η οδηγία ΟΣΕΚΑ αντικαταστάθηκε, την 1η Ιουλίου 2011, από την οδηγία 2009/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με ορισμένους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (ΟΣΕΚΑ) (ΕΕ L 302, σ. 32).

24 — Η Επιτροπή θεωρεί ότι τα χαρακτηριστικά α), β), γ) και η) του πρώτου ερωτήματος είναι ιδιαίτερος κρίσιμα στο πλαίσιο της συγκρίσεως με τα ειδικά αμοιβαία κεφάλαια.

1. Γενικές κατευθύνσεις ως προς την ερμηνεία των απαλλαγών από τον ΦΠΑ

31. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ως προς την ερμηνεία των απαλλαγών που περιέχονται στο άρθρο 13 της έκτης οδηγίας, έχει κριθεί ότι, κατά κανόνα, οι απαλλαγές αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης, καθόσον έχουν ως «σκοπό την αποφυγή αποκλίσεων κατά την εφαρμογή του συστήματος του ΦΠΑ από το ένα κράτος μέλος στο άλλο»²⁵. Δεν ισχύει εντούτοις το ίδιο όσον αφορά τις έννοιες των οποίων ο ορισμός ανατίθεται ρητώς από το δίκαιο της Ένωσης στα κράτη μέλη²⁶. Στις περιπτώσεις αυτές, εναπόκειται στα κράτη μέλη να ορίσουν τις επίμαχες έννοιες βάσει του εσωτερικού τους δικαίου²⁷. Δεν επιτρέπεται πάντως κατά τον ορισμό των εννοιών αυτών «να θίξουν τους σκοπούς τους οποίους επιδιώκει η έκτη οδηγία ούτε να παραβιάσουν τις γενικές αρχές επί των οποίων στηρίζεται η οδηγία αυτή, ιδίως την αρχή της φορολογικής ουδετερότητας»²⁸.

32. Επιπλέον, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι απαλλαγές του άρθρου 13 της έκτης οδηγίας, δεδομένου ότι αποτελούν παρεκκλίσεις από τη γενική αρχή η οποία προβλέπει ότι ο ΦΠΑ επιβάλλεται για κάθε παροχή υπηρεσιών πραγματοποιούμενη εξ επαχθούς αιτίας από υποκείμενο στον φόρο, πρέπει να ερμηνεύονται στενά²⁹.

2. Ο όρος «αμοιβαί[α] κεφ[άλαια], όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη»

33. Εκ της γραμματικής διατυπώσεως της σχετικής διατάξεως συνάγεται ότι το δίκαιο της Ένωσης επαφίεται στα κράτη μέλη για τον ορισμό των «αμοιβαίων κεφαλαίων». Κατ' αρχάς, θα εξετάσω το περιεχόμενο της διακριτικής ευχέρειας των κρατών μελών και, ακολούθως, θα συνοψίσω τη νομολογία του Δικαστηρίου ως προς τα τρία όρια αυτής της διακριτικής ευχέρειας: τη γραμματική διατύπωση της διατάξεως, τον σκοπό της απαλλαγής και την οδηγία ΟΣΕΚΑ, και την αρχή της φορολογικής ουδετερότητας.

Η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών

34. Όπως προανέφερα, η γενική αρχή ότι οι απαλλαγές του άρθρου 13 της έκτης οδηγίας πρέπει να ερμηνεύονται αυτοτελώς παύει να ισχύει όταν προβλέπεται ρητώς ότι η σχετική έννοια θα οριστεί από τα κράτη μέλη. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι αυτό συμβαίνει στην περίπτωση των «αμοιβαίων κεφαλαίων»³⁰. Εντούτοις, εξυπακούεται ότι τα κράτη μέλη δεν είναι ελεύθερα να ορίσουν οτιδήποτε ως «αμοιβαία κεφάλαια». Τέτοια απόλυτη διακριτική ευχέρεια θα ενείχε κίνδυνο καταχρήσεως, θα επέφερε σύγχυση ως προς το περιεχόμενο των διάφορων απαλλαγών και θα αντέβαινε στη γενική αρχή ότι κατά κανόνα οι απαλλαγές ερμηνεύονται στενά. Συνεπώς, παρά το γεγονός ότι, κατά τη γραμματική διατύπωση της διατάξεως, εναπόκειται στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν το περιεχόμενο του όρου «αμοιβαί[α] κεφ[άλαια]», πρέπει ως κάποιον βαθμό η έννοια να οριστεί και σε επίπεδο Ένωσης.

25 — Προαναφερθείσες αποφάσεις JP Morgan (σκέψη 19), Wheels (σκέψη 16) και Abbey National (σκέψη 38): αποφάσεις της 26ης Μαΐου 2005, C-498/03, Kingscrest Associates και Montecello (Συλλογή 2005, σ. I-4427, σκέψη 22), της 3ης Μαρτίου 2005, C-428/02, Fonden Marselisborg Lystbådehavn (Συλλογή 2005, σ. I-1527, σκέψη 2), και της 12ης Σεπτεμβρίου 2000, C-358/97, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2000, σ. I-6301, σκέψη 51).

26 — Προαναφερθείσες αποφάσεις JP Morgan (σκέψη 20), Abbey National (σκέψη 39), και Wheels (σκέψη 16): απόφαση της 28ης Μαρτίου 1996, C-468/93, Gemeente Emmen (Συλλογή 1996, σ. I-1721, σκέψη 25).

27 — Προαναφερθείσα απόφαση JP Morgan (σκέψη 21): απόφαση της 27ης Απριλίου 2006, C-443/04 και C-444/04, Solleveld και van den Hout-van Eijnsbergen (Συλλογή 2006, σ. I-3617, σκέψη 29).

28 — Προαναφερθείσα απόφαση JP Morgan (σκέψη 22): βλ. επίσης προαναφερθείσα απόφαση Gemeente Emmen (σκέψη 25) και απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2006, C-246/04, Turn- und Sportunion Waldburg (Συλλογή 2006, σ. I-589, σκέψη 31).

29 — Προαναφερθείσα απόφαση Abbey National (σκέψη 60): αποφάσεις της 1ης Δεκεμβρίου 2005, C-394/04 και C-395/04, Υγεία (Συλλογή 2005, σ. I-10373, σκέψη 15), της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-45/01, Dornier (Συλλογή 2003, σ. I-12911, σκέψη 42), και της 15ης Ιουνίου 1989, 348/87, Stichting Uitvoering Financiële Acties (Συλλογή 1989, σ. 1737, σκέψη 13).

30 — Προαναφερθείσα απόφαση Abbey National (σκέψη 41).

35. Η δύσκολη ισορροπία την οποία επιδιώκει να επιτύχει το δίκαιο της Ένωσης, όταν, από τη μία πλευρά, αναθέτει ρητώς στα κράτη μέλη να ορίσουν μια έννοια και, από την άλλη, επιβάλλει όρια στον ορισμό αυτό³¹, καταδεικνύεται από την ακόλουθη διαπίστωση του Δικαστηρίου: «το γεγονός ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν την έννοια των “αμοιβαίων κεφαλαίων” ουδόλως τους επιτρέπει να επιλέξουν ορισμένες εντός της επικράτειάς τους συλλογικές επενδύσεις για να τους χορηγήσουν φοροαπαλλαγή και να αποκλείσουν άλλες συλλογικές επενδύσεις από τη φοροαπαλλαγή αυτή. [...] [Ο] όρος “αμοιβαία κεφάλαια” πρέπει να αποτελεί τη βάση της διακριτικής ευχέρειας που παρέχεται στα κράτη μέλη»³². Το Δικαστήριο θέλησε να τονίσει ότι, όπως είναι λογικό, το δίκαιο της Ένωσης οφείλει να διαμορφώσει το εσωτερικό και εξωτερικό πλαίσιο της έννοιας των «αμοιβαίων κεφαλαίων», εντός του οποίου τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να την ορίσουν. Έτσι, η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών κατά τον προσδιορισμό του περιεχομένου της έννοιας οριοθετείται. Το Δικαστήριο αντλεί τα όρια αυτά από τη γραμματική διατύπωση της διατάξεως (και τις μεταγενέστερες νομοθετικές εξελίξεις), από τον σκοπό που αυτή επιδιώκει και από τις γενικές αρχές οι οποίες διέπουν την οδηγία, όπως την αρχή της ουδετερότητας³³.

36. Στην πράξη, η εφαρμογή των συγκεκριμένων ορίων αποδυναμώνει σε μεγάλο βαθμό την εξουσία των κρατών μελών να ορίζουν έννοιες. Μολονότι η εν λόγω εξέλιξη επιδέχεται κριτική, η νομολογία του Δικαστηρίου πρέπει να παραμένει συνεπής χάριν της ασφάλειας δικαίου, η οποία είναι ύψιστης σημασίας όσον αφορά τη μεταχείριση των χρηματοπιστωτικών προϊόντων από απόψεως ΦΠΑ.

Η γραμματική διατύπωση της διατάξεως και η οδηγία ΟΣΕΚΑ

37. Η γραμματική διατύπωση του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας παρέχει σχετικά περιορισμένη καθοδήγηση ως προς το περιεχόμενο της έννοιας των «αμοιβαίων κεφαλαίων», λαμβανομένης ιδίως υπόψη της πληθώρας όρων που χρησιμοποιούνται σε διαφορετικές γλώσσες. Έτσι, ενώ στο αγγλικό κείμενο της έκτης οδηγίας γίνεται λόγος για «special investment funds», το γαλλικό αναφέρεται σε «fonds communs de placement», το ισπανικό σε «fondos communes de inversión»³⁴, το γερμανικό σε «Sondervermögen» και το ολλανδικό σε «gemeenschappelijke beleggingsfondsen».

38. Ωστόσο, μεταγενέστερες εξελίξεις συγκεκριμενοποίησαν τον όρο. Το 1985 τέθηκε σε ισχύ η οδηγία ΟΣΕΚΑ προκειμένου να εναρμονιστούν οι εθνικές νομοθεσίες σχετικά με τους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων. Η ακριβής σχέση μεταξύ της ως άνω οδηγίας και του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας δεν είναι εξαρχής προφανής. Όπως επισήμανε το Δικαστήριο, μολονότι στο ισπανικό, το γαλλικό, το ιταλικό και το πορτογαλικό κείμενο της οδηγίας για τους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (στο εξής: ΟΣΕΚΑ) που έχουν συμβατική μορφή, χρησιμοποιείται ο ίδιος όρος όπως στη διάταξη περί της συγκεκριμένης απαλλαγής, εντούτοις δεν συμβαίνει το ίδιο σε άλλες γλωσσικές αποδόσεις της οδηγίας, όπως στην αγγλική, τη γερμανική και τη δανική³⁵.

31 — Βλ. P. Rossi, *L' Avvocato generale della Corte UE – Chiarita la portata dell' esenzione Iva per le operazioni di gestione dei fondi comuni di investimento*, il fisco n. 38/2005, 14422.

32 — Προαναφερθείσα απόφαση JP Morgan (σκέψη 41).

33 — Προαναφερθείσες αποφάσεις JP Morgan (σκέψεις 45 και 46) και Wheels (σκέψη 18)· προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην προαναφερθείσα υπόθεση JP Morgan (σημεία 15 και 17).

34 — Ομοίως στο ιταλικό και το πορτογαλικό κείμενο της οδηγίας γίνεται λόγος για «fondi comuni d'investimento» και «fundos comuns de investimento».

35 — Προαναφερθείσες αποφάσεις JP Morgan (σκέψη 33), Abbey National (σκέψη 55).

39. Το Δικαστήριο και οι γενικοί εισαγγελείς του έχουν, συνακόλουθα, αντιμετωπίσει σοβαρές δυσχέρειες στην προσπάθεια αποσαφηνίσεως της σχέσεως μεταξύ της οδηγίας ΟΣΕΚΑ και του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας³⁶. Παρά ταύτα, στην υπόθεση *Wheels* το Δικαστήριο με σαφήνεια έκρινε ότι «τα κεφάλαια που συνιστούν οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες κατά την έννοια της οδηγίας ΟΣΕΚΑ αποτελούν αμοιβαία κεφάλαια»³⁷. Συνεπώς, οι συγκεκριμένοι οργανισμοί αποτελούν το ελάχιστο περιεχόμενο του όρου «αμοιβαία κεφάλαια».

Ο σκοπός της απαλλαγής

40. Στην υπόθεση *Abbey National*, η γενική εισαγγελέας J. Kokott επισήμανε με τις προτάσεις της, ότι σκοπός της απαλλαγής είναι «να καταστεί ευχερέστερη για τους μικρούς επενδυτές η επένδυση χρημάτων σε αμοιβαία κεφάλαια»³⁸. Στην περίπτωση των αμοιβαίων κεφαλαίων, συγκεντρώνονται οικονομικοί πόροι πολλών επενδυτών³⁹, ώστε να διαχέεται ο κίνδυνος μέσω της τοποθετήσεως των χρημάτων τους σε ευρύ φάσμα τίτλων. Η απαλλαγή από τον ΦΠΑ παρέχει στους επενδυτές την ευχέρεια να συμμετέχουν σε επενδύσεις αυτής της μορφής δίχως να επωμίζονται την πρόσθετη επιβάρυνση του ΦΠΑ⁴⁰. Το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι πρόκειται για θεμιτό σκοπό⁴¹.

41. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η απαλλαγή αφορά τα αμοιβαία κεφάλαια «ανεξαρτήτως της νομικής τους μορφής»⁴². Πράγματι, είναι αδιάφορο για τον σκοπό που επιδιώκεται με τα αμοιβαία κεφάλαια το αν αυτά συστήνονται βάσει του ενοχικού δικαίου ή της νομοθεσίας για *trust* ή ειδικής διάταξης νόμου. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι διαφορετική ερμηνεία θα αντέβαινε στην αρχή της φορολογικής ουδετερότητας, η οποία απαγορεύει τη διαφορετική μεταχείριση επιχειρήσεων που διενεργούν τις ίδιες πράξεις⁴³.

42. Κρίθηκε ομοίως από το Δικαστήριο ότι στερείται σημασίας η λειτουργική μορφή του κεφαλαίου: αν η συλλογική επένδυση έχει τη μορφή «μεταβαλλόμενου κεφαλαίου» (ήτοι, πρόγραμμα κυμαινόμενου κεφαλαίου με υποχρέωση επαναγοράς των κεφαλαίων από τους επενδυτές που επιθυμούν να πωλήσουν) ή τη μορφή «σταθερού κεφαλαίου» (ήτοι, καθορισμένο κεφάλαιο, οι μετοχές του οποίου πωλούνται μόνο στη δευτερογενή αγορά) δεν επηρεάζει την ενδεχόμενη απαλλαγή του σχετικού κεφαλαίου από τον ΦΠΑ δυνάμει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας. Και σε αυτή την περίπτωση, το ως άνω συμπέρασμα βρίσκει έρεισμα στην αρχή της φορολογικής ουδετερότητας⁴⁴.

36 — Προαναφερθείσες αποφάσεις *Abbey National* (σκέψεις 55, 61, 64 έως 65), *JP Morgan* (σκέψεις 31 έως 34) και *Deutsche Bank* (σκέψη 32), και αντίστοιχες προτάσεις *Abbey National* (σημεία 38, 41 έως 43, 50, 73 έως 83), *JP Morgan* (σημεία 32 και 33) και *Deutsche Bank* (σημείο 74).

37 — Προαναφερθείσα απόφαση *Wheels* (σκέψη 23).

38 — Προτάσεις στην προαναφερθείσα υπόθεση *Abbey National* (σημείο 68).

39 — Όπως σημειώνει η γενική εισαγγελέας E. Sharpston στην υποσημείωση 21 των προτάσεών της στην υπόθεση *Deutsche Bank*, η αναφορά που είχε γίνει με την απόφαση *Abbey National* σε μικρούς επενδυτές, εγκαταλείφθηκε στη μεταγενέστερη απόφαση *JP Morgan* (σκέψη 45).

40 — Προτάσεις στην προαναφερθείσα υπόθεση *Abbey National* (σημεία 27 έως 29). Το Δικαστήριο αναφέρεται εκ νέου στο στοιχείο αυτό στο πλαίσιο της «φορολογικής ουδετερότητας». Προαναφερθείσες αποφάσεις *Abbey National* (σκέψη 62) και *Wheels* (σκέψη 19).

41 — Προαναφερθείσες αποφάσεις *Abbey National* (σκέψη 62), *JP Morgan* (σκέψη 45), και *Deutsche Bank* (σκέψη 33). Βλ. επίσης προαναφερθείσα απόφαση *Wheels* (σκέψη 23).

42 — Προαναφερθείσες αποφάσεις *Abbey National* (σκέψη 53) και *JP Morgan* (σκέψη 26).

43 — Όπ.π. (σκέψη 56).

44 — Προαναφερθείσα απόφαση *JP Morgan* (σκέψεις 28 έως 30 και 35).

Η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας

43. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας «απαγορεύει ιδίως τη διαφορετική μεταχείριση επιχειρηματιών που παρέχουν τις ίδιες υπηρεσίες από απόψεως ΦΠΑ». Αγαθά και υπηρεσίες, τα οποία είναι παρεμφερή και, ως εκ τούτου, βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού μεταξύ τους, απαγορεύεται να τυγχάνουν διαφορετικής μεταχειρίσεως από απόψεως ΦΠΑ⁴⁵.

44. Το κριτήριο της υπάρξεως σχέσεως ανταγωνισμού εγείρει δυσκολίες. Στην υπόθεση *Deutsche Bank*, η γενική εισαγγελέας E. Sharpston επέστησε την προσοχή στους πιθανούς κινδύνους που εμπεριέχει, επισημαίνοντας ότι κάθε δραστηριότητα συμπίπτει σε ορισμένο βαθμό με κάποια άλλη και ότι εάν «έπρεπε να επιφυλάσσεται η ίδια μεταχείριση σε όλες τις δραστηριότητες οι οποίες βρίσκονται μερικώς σε ανταγωνισμό μεταξύ τους τούτο θα οδηγούσε τελικώς» στην εξάλειψη όλων των διαφορετικών μεταχειρίσεων από απόψεως ΦΠΑ⁴⁶.

45. Ο κίνδυνος που έγινε αντιληπτός από τη γενική εισαγγελέα E. Sharpston εξουδετερώνεται μέσω της εφαρμογής ορθής συγκριτικής μεθοδολογίας. Κατ' αρχάς πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως σημείο αναφοράς κάποιος φορέας ο οποίος να εμπίπτει σίγουρα στην έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων». Το υπό σύγκριση κεφάλαιο θα αντιπαραβληθεί προς το ως άνω σημείο αναφοράς και μόνον. Όπως προανέφερα, οργανισμοί που αποτελούν φορείς συλλογικών επενδύσεων κατά την έννοια της οδηγίας ΟΣΕΚΑ καλύπτονται από την έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων» και, ως εκ τούτου, μπορούν να λειτουργήσουν ως μέτρο συγκρίσεως⁴⁷.

46. Το ζήτημα εάν το υπό εξέταση ταμείο περιλαμβάνεται ή όχι στην έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων» συναρτάται με το κατά πόσον το ως άνω ταμείο ομοιάζει επαρκώς με τον φορέα που λαμβάνεται ως μέτρο συγκρίσεως, ώστε να θεωρηθεί ότι βρίσκεται σε σχέση ανταγωνισμού με τον τελευταίο⁴⁸. Τα κριτήρια βάσει των οποίων θα γίνει η σύγκριση για να κριθεί αν υφίσταται επαρκής ομοιότητα, ώστε να διαπιστωθεί η ύπαρξη σχέσεως ανταγωνισμού, δεν επιλέγονται τυχαίως. Ούτε πρόκειται για μια αμιγώς οικονομική ανάλυση. Αντιθέτως, αυτή βασίζεται στον σκοπό της απαλλαγής. Έτσι, παραδείγματος χάρη, αποτελούν κριτήρια συγκρίσεως το κατά πόσον το αμοιβαίο κεφάλαιο αποτελεί μέθοδο κατανομής του κινδύνου, το κατά πόσον οι επενδυτές επωφελούνται από τα κέρδη που αποφέρει η επένδυση κ.λπ.

3. Παρατηρήσεις επί της προσεγγίσεως του Δικαστηρίου

47. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών κατά τον προσδιορισμό του περιεχομένου της έννοιας των «αμοιβαίων κεφαλαίων» οριοθετείται από τον αντικειμενικό σκοπό της απαλλαγής, από την οδηγία ΟΣΕΚΑ και από την αρχή της ουδετερότητας. Κατά μία άποψη, από την ενδελεχέστερη εξέταση της νομολογίας συνάγεται ότι το Δικαστήριο έχει εφαρμόσει τα ως άνω όρια (τα οποία σε κάποιον βαθμό αλληλεπικαλύπτονται⁴⁹) κατά τέτοιον τρόπον ώστε προκύπτουν δύο σύνθετα κριτήρια που χρησιμοποιούνται εναλλακτικώς.

45 — Προαναφερθείσες αποφάσεις *Wheels* (σκέψεις 20 και 21) και *JP Morgan* (σκέψη 46): αποφάσεις της 8ης Ιουνίου 2006, C-106/05, L.u.p. (Συλλογή 2006, σ. I-5123, σκέψη 32), της 17ης Φεβρουαρίου 2005, C-453/02 και C-462/02, *Linneweber* και *Ακριτίδης* (Συλλογή 2005, σ. I-1131, σκέψη 24), της 16ης Σεπτεμβρίου 2004, C-382/02, *Cimber Air* (Συλλογή 2004, σ. I-8379, σκέψη 24), και της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-109/02, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 2003, σ. I-12691, σκέψη 20).

46 — Προτάσεις στην προαναφερθείσα υπόθεση *Deutsche Bank* (σημείο 60).

47 — Προαναφερθείσα απόφαση *Wheels* (σκέψη 24).

48 — Προαναφερθείσα απόφαση *JP Morgan* (σκέψεις 50 και 51).

49 — Οι E. Jaster και I. Murchner, *Die umsatzsteuerliche Behandlung von Vermögensverwaltung (Teil 2)*, UStB 2013, σ. 54, υπογράμμισαν ότι τα κριτήρια τα οποία επισημάνθηκαν στην προαναφερθείσα απόφαση *JP Morgan* είναι παρόμοια με αυτά της οδηγίας ΟΣΕΚΑ.

48. Ενίοτε το Δικαστήριο ανατρέχει στους αντικειμενικούς σκοπούς της απαλλαγής, προκειμένου να εντοπίσει το ισοδύναμο του ορισμού της έννοιας των «αμοιβαίων κεφαλαίων», και χρησιμοποιεί την αρχή της ουδετερότητας προς επιβεβαίωση του αποτελέσματος⁵⁰. Σε άλλες περιπτώσεις, το Δικαστήριο έκρινε ότι η οδηγία ΟΣΕΚΑ συνιστά τον πυρήνα της έννοιας των «ειδικών αμοιβαίων κεφαλαίων» και εφάρμοσε στη συνέχεια την αρχή της ουδετερότητας⁵¹.

49. Στην υπό κρίση υπόθεση προτίθεται να ακολουθήσω (και να επεκτείνω) τη δεύτερη προσέγγιση. Επομένως, το συνταξιοδοτικό ταμείο πρέπει να θεωρηθεί «αμοιβαίο κεφάλαιο» εφόσον εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας ΟΣΕΚΑ ή ομοιάζει επαρκώς με οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (ΟΣΕΚΑ), ώστε να βρίσκεται σε σχέση ανταγωνισμού με τους τελευταίους. Κρίσιμα στο πλαίσιο της συγκρίσεως αυτής θα είναι τα στοιχεία τα οποία σχετίζονται με τον αντικειμενικό σκοπό της εξεταζόμενης απαλλαγής, ο οποίος έγκειται στην εξασφάλιση της δυνατότητας συγκεντρώσεως των οικονομικών πόρων περισσότερων επενδυτών, ώστε μέσω της κατανομής σε διάφορους τίτλους να διαχέεται ο σχετικός κίνδυνος.

Δ — Τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία ως αμοιβαία κεφάλαια

50. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, θα εφαρμόσω τις ανωτέρω περιγραφείσες αρχές στην υπό κρίση υπόθεση. Το ζήτημα που τίθεται στην προκειμένη περίπτωση είναι σε ποιον βαθμό τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία μπορούν να θεωρηθούν αμοιβαία κεφάλαια. Το δίκαιο της Ένωσης, μολονότι περιέχει κάποιους κανόνες ως προς αυτά τα κεφάλαια, εντούτοις, δεν προβαίνει εντούτοις σε εναρμόνισή τους⁵². Σύμφωνα με την ανάλυση που πραγματοποίησα, πρέπει να εξετάσω αν είναι δυνατόν τα επίμαχα εν προκειμένω ταμεία να εξομοιωθούν προς ΟΣΕΚΑ και, σε αρνητική περίπτωση, κατά πόσον η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας επιβάλλει την υπαγωγή τους στην απαλλαγή.

1. Οδηγία ΟΣΕΚΑ

51. Τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία, όπως τα επίμαχα εν προκειμένω, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας ΟΣΕΚΑ⁵³. Όπως παρατήρησε η Δανία, στην περίπτωση των μεριδίων των επίμαχων στην υπό κρίση υπόθεση κεφαλαίων, δεν επιτρέπεται ούτε επαναγορά ούτε εξόφλησή τους κατόπιν αιτήσεως των κομιστών, αντιθέτως προς ό,τι συμβαίνει στους ΟΣΕΚΑ βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας ΟΣΕΚΑ.

2. Αρχή της φορολογικής ουδετερότητας

52. Σε δεύτερο στάδιο, πρέπει να εφαρμοστεί η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας. Τίθεται το ζήτημα κατά πόσον τα υπό εξέταση συνταξιοδοτικά ταμεία ομοιάζουν επαρκώς με τους ΟΣΕΚΑ, ούτως ώστε να βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού με αυτούς⁵⁴. Στην υπόθεση *Wheels* το Δικαστήριο εξέτασε το συγκεκριμένο ζήτημα σε σχέση με άλλα είδη επαγγελματικών συνταξιοδοτικών ταμείων. Έκρινε ότι εκείνα τα συνταξιοδοτικά ταμεία δεν ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας. Τα εν λόγω ταμεία συγκέντρωναν τα στοιχεία ενεργητικού ενός συνταξιοδοτικού προγράμματος και δεν απευθύνονταν στο ευρύ κοινό, αλλά εξασφάλιζαν απλώς

50 — Κατ' αυτόν τον τρόπο ερμηνεύω τις προαναφερθείσες αποφάσεις *Abbey National* και *JP Morgan*.

51 — Η σαφέστερη εφαρμογή αυτής της προσεγγίσεως εντοπίζεται στην προαναφερθείσα απόφαση *Wheels*. Θα μπορούσε όμως να υποστηριχθεί ότι το Δικαστήριο την ακολούθησε για πρώτη φορά στην προαναφερθείσα απόφασή του *Deutsche Bank*.

52 — Στις 23 Σεπτεμβρίου 2003 τέθηκε σε ισχύ η οδηγία 2003/41/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Ιουνίου 2003, για τις δραστηριότητες και την εποπτεία των ιδρυμάτων που προσφέρουν υπηρεσίες επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών (ΕΕ L 235, σ. 3).

53 — Το αυτό ίσχυε και στην προαναφερθείσα απόφαση *Wheels* (σκέψη 25). Σημειωτέον ότι, βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2003/41, η οδηγία αυτή δεν εφαρμόζεται επί οργανισμών συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (ΟΣΕΚΑ).

54 — Προαναφερθείσα απόφαση *Wheels* (σκέψεις 24 και 26).

στους δικαιούχους παροχές συναρτώμενες με την εργασία. Σημειωτέον ότι επρόκειτο για πρόγραμμα «καθορισμένων παροχών», δηλαδή οι μετέχοντες στο πρόγραμμα δεν έφεραν τον κίνδυνο εκ της διαχείρισεως του κεφαλαίου, καθόσον το ύψος της συντάξεως ήταν προκαθορισμένο και, ως εκ τούτου, ανεξάρτητο από την τελική απόδοση της επενδύσεως. Κατά το Δικαστήριο, το εν λόγω πρόγραμμα δεν θα ήταν δυνατό να χαρακτηριστεί αμοιβαίο κεφάλαιο ούτε από τη σκοπιά του εργοδότη, υπό την έννοια ότι η εκ μέρους του καταβολή των εισφορών στο συνταξιοδοτικό πρόγραμμα αποτελούσε για αυτόν μέσο εκπληρώσεως των εκ του νόμου υποχρεώσεών του προς τους εργαζομένους του. Η γενική εισαγγελέας E. Sharpston ακολούθησε αυτή τη συλλογιστική στην υπόθεση PPG Holdings και ανέδειξε τρία κρίσιμα κριτήρια: το ταμείο να συγκεντρώνει τα στοιχεία του ενεργητικού ενός συνταξιοδοτικού προγράμματος, τα μέλη του συνταξιοδοτικού προγράμματος να φέρουν τον κίνδυνο εκ της διαχείρισεως του κεφαλαίου και ο εργοδότης να καταβάλλει τις συνταξιοδοτικές εισφορές ως εκπλήρωση των εκ του νόμου υποχρεώσεών του προς τους εργαζομένους του⁵⁵.

53. Καίτοι δεν αμφισβητώ την έκβαση των ανωτέρω υποθέσεων, προτίθεμαι, εντούτοις, να προσθέσω και νέα στοιχεία στην ανάλυση αυτή, με αφορμή την υπό κρίση υπόθεση. Κατά το δίκαιο της Ένωσης, στο πλαίσιο της συγκρίσεως ορισμένων κεφαλαίων με ΟΣΕΚΑ, προκειμένου να κριθεί εάν ομοιάζουν επαρκώς ώστε να βρίσκονται σε ανταγωνισμό μεταξύ τους, άλλα στοιχεία είναι κρίσιμα κριτήρια, ενώ άλλα στερούνται σημασίας. Εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να εξετάσουν τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά, να εφαρμόσουν τα κριτήρια που έχουν σημασία και να αποφανθούν κατά πόσον το εκάστοτε συνταξιοδοτικό ταμείο μπορεί να θεωρηθεί «αμοιβαίο κεφάλαιο».

α) Η οπτική υπό την οποία γίνεται η σύγκριση

54. Τονίζω, προτού προχωρήσω στην απαρίθμηση των στοιχείων που έχουν ή δεν έχουν σημασία, ότι τα συνταξιοδοτικά προγράμματα μπορούν να θεωρηθούν ως μηχανισμοί συγκεντρώσεως στοιχείων του ενεργητικού είτε των εργοδοτών είτε των εργαζομένων. Η επιλογή της οπτικής υπό την οποία θα εξεταστούν εξαρτάται από το ποιοι αποκομίζουν όφελος από την επένδυση, οι εργοδότες ή οι εργαζόμενοι. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του αιτούντος δικαστηρίου, στην υπό κρίση υπόθεση το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα λειτουργεί προς όφελος των εργαζομένων.

β) Κριτήρια που στερούνται σημασίας

55. Στο μέτρο που η ομοιότητα των επίμαχων εν προκειμένω συνταξιοδοτικών ταμείων με τους ΟΣΕΚΑ πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα του αντικειμενικού σκοπού της απαλλαγής από τον ΦΠΑ, πολλά από τα στοιχεία που συζητήθηκαν στην υπό κρίση υπόθεση στερούνται σημασίας αναφορικά με την προαναφερθείσα σύγκριση.

56. Παρά τους περί του αντιθέτου ισχυρισμούς της Δανίας, αυτό ισχύει ως προς τον σκοπό της επενδύσεως. Το ζήτημα αν ο επενδυτής αποταμιεύει για την παροχή συντάξεως ή για άλλους λόγους είναι άνευ σημασίας για τη διαπίστωση της ύπαρξης σχέσεως ανταγωνισμού. Συνεπώς, το γεγονός ότι στην προκειμένη περίπτωση τα επίμαχα ταμεία αφορούν συνταξιοδοτικές παροχές δεν εμποδίζει τον χαρακτηρισμό τους ως «αμοιβαίων κεφαλαίων». Επομένως, σε αντιδιαστολή με την υπόθεση *Wheels*, το στοιχείο ότι ο εργοδότης υπέχει εκ του νόμου υποχρέωση καταβολής καθορισμένων παροχών δεν ασκεί επιρροή και πρέπει να απορριφθεί ως άνευ σημασίας από πλευράς του «σκοπού» της επενδύσεως.

55 — Προτάσεις στην προαναφερθείσα υπόθεση PPG Holdings (σκέψεις 16 και 17).

57. Είναι επίσης άνευ σημασίας το γεγονός ότι τα επίμαχα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα συμφωνούνται με συλλογική σύμβαση, και όχι ατομικώς με τον κάθε μετέχοντα σε αυτά. Κατ' αρχάς, οι συνδικαλιστικοί εκπρόσωποι των εργαζομένων διαπραγματεύονται τα χαρακτηριστικά των προγραμμάτων με τους εκπροσώπους των εργοδοτών. Μολονότι η ύπαρξη πλαισίου συλλογικής συμβάσεως υποδηλώνει ενδεχομένως ότι, πέραν των συμπληρωματικών εισφορών που οικειοθελώς καταβάλλουν οι εργαζόμενοι, υφίσταται πολύ μικρό περιθώριο οικονομικού ανταγωνισμού μεταξύ των οικείων συνταξιοδοτικών ταμείων και των ΟΣΕΚΑ, το γεγονός αυτό καθ' αυτό στερείται σημασίας ως προς τον αντικειμενικό σκοπό της απαλλαγής. Επί του συγκεκριμένου ζητήματος το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι η απαλλαγή καλύπτει τα αμοιβαία κεφάλαια ανεξαρτήτως της νομικής μορφής τους. Σε αυτό το πλαίσιο, η πιθανότητα καταβολής συμπληρωματικών εισφορών ή η οικειοθελής συμμετοχή κάποιων μεμονωμένων ατόμων στα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα ομοίως δεν είναι κρίσιμη.

58. Η ίδια συλλογιστική εφαρμόζεται και ως προς το ζήτημα αν οι εισφορές που καταβάλλονται στο οικείο συνταξιοδοτικό ταμείο εκπίπτουν από τη φορολογία εισοδήματος ή όχι. Τυχόν ευμενέστερη εισοδηματική φορολογική αντιμετώπιση των εισφορών σε συνταξιοδοτικά ταμεία έναντι των εισφορών σε άλλα αμοιβαία κεφάλαια ενδέχεται να έχει σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο ως προς τη μεταξύ τους σχέση ανταγωνισμού, παραμένει, ωστόσο, αδιάφορη ως προς τον αντικειμενικό σκοπό της απαλλαγής και, ως εκ τούτου, δεν πρέπει να ληφθεί υπόψη.

59. Ομοίως, το είδος των χρηματικών καταβολών εκ μέρους του συνταξιοδοτικού ταμείου (ισόβια πρόσοδος ή κατ' αποκοπή ποσό) δεν είναι κρίσιμη για τον χαρακτηρισμό του ως αμοιβαίου κεφαλαίου, δεδομένου ότι οι εναλλαγές μεταξύ διαφόρων δυνατοτήτων καταβολών καθίστανται εφικτές μέσω μιας απλής οικονομικής συναλλαγής.

60. Όταν δε τα οικεία επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα φέρουν ως ενιαία αδιαίρετη παροχή και το στοιχείο της ασφάλισης, όπως ισχύει στην υπό κρίση υπόθεση, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να καθορίσουν ποιο στοιχείο επικρατεί.

γ) Κριτήρια που έχουν σημασία

61. Όπως εξέθεσα ανωτέρω, τα στοιχεία που είναι κρίσιμα για τη σύγκριση συνάγονται από τον σκοπό της απαλλαγής, δηλαδή τη δυνατότητα συγκεντρώσεως κεφαλαίων από μεγάλο αριθμό επενδυτών και την κατανομή του κινδύνου σε πολλούς τίτλους.

62. Με βάση αυτή την παραδοχή, περιορίζεται ο αριθμός των στοιχείων που είναι κρίσιμα για τη σύγκριση των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών ταμείων με τους ΟΣΕΚΑ. Κατ' αρχάς, πρέπει να συγκεντρώνονται κεφάλαια περισσότερων επενδυτών και να κατανέμονται αυτά σε πολλούς τίτλους, προκειμένου να διαχέεται ο κίνδυνος. Το αμοιβαίο κεφάλαιο θεωρείται ότι συγκεντρώνει τα επιμέρους κεφάλαια περισσότερων επενδυτών, εφόσον οι δικαιούχοι διατηρούν πλήρες και απαλλαγμένο αιρέσεων νομικό δικαίωμα επί των επενδύσεών τους. Ενδέχεται να μην επιτρέπεται η ελεύθερη μεταβίβαση του δικαιώματος (δηλαδή να μην υπάρχει δυνατότητα πώλησεως του μεριδίου) και η επένδυση να αποδίδει, αναγκαστικά, μόνον κατά τον χρόνο της συνταξιοδοτήσεως του δικαιούχου. Ωστόσο, όταν το σχετικό δικαίωμα αποσβέννυται με τον θάνατο του δικαιούχου και δεν περιέρχεται στους κληρονόμους του, είναι σε κάθε περίπτωση δύσκολο να γίνει λόγος για «επένδυση» εκ μέρους του δικαιούχου.

63. Τέλος, πρέπει οι δικαιούχοι να αναλαμβάνουν τόσο τα έξοδα του ταμείου όσο και τους κινδύνους εκ της επενδύσεως, έστω και αν εισφορές καταβάλλονται από τον εργοδότη, μέσω της μισθοδοσίας τους. Κατά κανόνα, αυτό συμβαίνει στα προγράμματα καθορισμένων εισφορών αλλά όχι στα προγράμματα καθορισμένων παροχών. Σύμφωνα με όσα επισήμανα ανωτέρω, ο έλεγχος της εφαρμογής αυτών των κριτηρίων εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια.

64. Κατά συνέπεια, συμπεραίνω ότι το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας έχει την έννοια ότι ο όρος «αμοιβαί[α] κεφ[άλαια], όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη» καλύπτει επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία εφόσον αυτά συγκεντρώνουν τα στοιχεία ενεργητικού περισσότερων δικαιούχων και τα κατανέμουν σε πολλούς τίτλους προκειμένου να διαχέεται ο κίνδυνος. Αυτό συμβαίνει μόνον όταν οι δικαιούχοι φέρουν τον κίνδυνο εκ της επενδύσεώς τους. Το γεγονός ότι οι συνταξιοδοτικές εισφορές καταβάλλονται από τους εργοδότες προς όφελος των δικαιούχων βάσει συλλογικής συμβάσεως μεταξύ εκπροσώπων των εργοδοτών και των εργαζομένων και το γεγονός ότι η καταβολή της συντάξεως επέρχεται με τη συμπλήρωση του συντάξιμου χρόνου στερούνται σημασίας, υπό την προϋπόθεση ότι ο δικαιούχος διατηρεί νόμιμο δικαίωμα επί των περιουσιακών του στοιχείων. Στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να ελέγχουν αν πληρούνται τα ως άνω κριτήρια.

V – Πρόταση

65. Ενόψει των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα του Østre Landsret ως εξής:

Το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — Κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση, έχει την έννοια ότι ο όρος «αμοιβαί[α] κεφ[άλαια], όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη» καλύπτει επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία εφόσον αυτά συγκεντρώνουν τα στοιχεία ενεργητικού περισσότερων δικαιούχων και τα κατανέμουν σε πολλούς τίτλους προκειμένου να διαχέεται ο κίνδυνος. Αυτό συμβαίνει μόνον όταν οι δικαιούχοι φέρουν τον κίνδυνο εκ της επενδύσεώς τους. Το γεγονός ότι οι συνταξιοδοτικές εισφορές καταβάλλονται από τους εργοδότες προς όφελος των δικαιούχων βάσει συλλογικής συμβάσεως μεταξύ εκπροσώπων των εργοδοτών και των εργαζομένων και το γεγονός ότι η καταβολή της συντάξεως επέρχεται με τη συμπλήρωση του συντάξιμου χρόνου στερούνται σημασίας, υπό την προϋπόθεση ότι ο δικαιούχος διατηρεί νόμιμο δικαίωμα επί των περιουσιακών του στοιχείων. Στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να ελέγχουν αν πληρούνται τα ως άνω κριτήρια.